

УДК 159.923.2:17.035.3(=111):001

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.2\(51\).296819](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2023.2(51).296819)

ПОНЯТТЯ «АНГЛІЙСЬКІСТЬ» ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ

Войтенко Л. І.

доктор філологічних наук, професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0000–0002–6748–8210

Богуславський С. С.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

У статті аналізується поняття англійськості у наукових розвідках зарубіжних та вітчизняних дослідників. Англійськість визначається як складова національної ідентичності. Поняття англійськості досліджується з різних підходів. На соціальному рівні за форми втілення англійськості відповідає інтелігенція, яка організовує суспільство у «модерному» поступі. Етно-культурний підхід формує перші уявлення про природу національного, які визначено як примордіальні, тому органістичний підхід до проблем національного формує уявлення, що нація та національна ідентичність є феноменами, даними народу «від природи», вони залежні від існування національної держави. Поняття національної ідентичності, в такий спосіб, стає головною складовою етно-культурного підходу. Модерністський підхід, оформляється в середині ХХ століття. Він акцентується на політичній природі національного, стверджується, що нації виникають за певних соціальних умов, а з часом зникають, минає епоха національних держав, а зміна історичних умов веде до трансформації національних держав у космополітичну загальну державу. 80–90-ті роки ХХ століття — це поява постмодерністської концепції національного, яка, на відміну від політикоцентризму попередньої теорії, постає як культуроцентрична, а нація в ній трактується як «винайдене», «уявне» поняття. При цьому важливим є не прагнення створити цілісну концепцію нації, а вивчення різних форм маргіналізації, гібридизації, що характеризують сучасну «постнаціональну» епоху. Національні спільноти характеризуються за такими ознаками: здійснюють спільну діяльність, яка полягає в інтерпретації відмінностей, формування кордонів, пошук традицій, створення співтовариств, конструювання інтересів. «Англійськість» відокремлюється від поняття націоналізму, його вивчення торкається соціокультурної сфери; в межах даного типу досліджень розглядаються особливості національної поведінки та способу мислення.

Ключові слова: ідентичність, англійськість, національний характер, національний міф, картина світу.

THE CONCEPT OF «ENGLISHNESS» AS A COMPONENT OF NATIONAL IDENTITY IN SCIENTIFIC RESEARCH

Voitenko L. I.

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University,

Bohuslavskyy S. S.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article analyzes the concept of Englishness in the scientific studies of foreign and domestic researchers. Englishness is defined as a component of national identity. The concept of Englishness is studied from different approaches. At the social level, the intellectuals are responsible for the forms of Englishness embodiment, as they organize society in a 'modern' way. The ethno-cultural approach forms the first ideas about the nature of the national, which are defined as primordial, so the organicist approach to the problems of the national forms the idea that the nation and national identity are phenomena given to the people "by nature", they depend on the existence of the nation-state. The concept of national identity thus becomes the main component of the ethno-cultural approach. The modernist approach was developed in the mid-twentieth century. It emphasizes the political nature of the national, asserts that nations arise under certain social conditions and disappear over time, the era of nation-states is over, and changes in historical conditions lead to the transformation of nation-states into a cosmopolitan common state. The 80s and 90s of the twentieth century saw the emergence of the postmodern concept of the national, which, unlike the politically-centered approach of the previous theory, is culture-centered, and the nation is interpreted as an "invented" or "imaginary" concept. At the same time, it is not the desire to create a holistic concept of the nation that is important, but the study of various forms of marginalization and hybridization that characterize the modern "post-national" era. National communities are characterized by the following features: they engage in joint activities, which consist of interpreting differences, forming borders, searching for traditions, creating communities, and constructing interests. "Englishness" is separated from the concept of nationalism; its study touches upon the socio-cultural sphere; this type of research examines the peculiarities of national behavior and way of thinking.

Key words: identity, Englishness, national character, national myth, worldview.

Вступ. Англійськість, національна ідентичність досліджувалася з різних поглядів. Зокрема англійські дослідники Е. Геллнер та А. Сміт пов'язують крайні форми вираження національної ідентичності із низкою соціальних чинників, особливо з новим рівнем соціальної структури сучасного суспільства. «Враховуючи високий рівень професійної та географічної мобільності, високі вимоги, що

пред'являються людині більшістю виробництв, а також рівень компартаменталізації життя, що передбачає його поділ на різні сфери, — пише Є. Геллнер, — можна сказати, що будь-яка людина, яка не входить до певної культурної парадигми і не здатна адекватно увійти до неї, систематично піддаватиметься різним утискам і приниженням». Згідно з Геллнером за конкретні форми втілення національної ідентичності відповідає інтелігенція (Guingery, 2006). На думку науковця, внесок інтелігенції в раціональне осмислення ідеї національної ідентичності великий у країнах, що розвиваються, або країнах, включених у процес модернізації, де умови життя людей змушують шукати ґрунт для консолідації. Іншими словами, живильним середовищем для зародження національної ідентичності є суспільство, що зробило крок від традиційності до «модерну», яке відрізняється високим рівнем соціальної мобільності.

Результати і обговорення. Інші підходи характерні для дослідників, які працюють у руслі неовеберіанської парадигми. Основні її складові ілюструє концепція американського вченого Л. Грінфелда. Ця концепція стверджує, що національна ідентичність — продукт Нового часу і дуже специфічної ситуації, що склалася у Великій Британії ще у період громадянської війни. Тоді на зміну традиційній англійській аристократії, майже повністю знищеній війною Білої та Червоної троянд, до влади прийшли нові люди, вихідці з низів. Вчорашні плебеї, майстрові, міські багатії прагнули утвердити себе в ролі нової еліти, знайти твердий ґрунт під ногами. Таким ґрунтом і стала національна ідентичність, яка знову згуртувала в єдину спільність верхи та низи англійського суспільства. На думку Грінфелда, одного разу з'явившись, національна ідентичність залишається майже незмінною протягом усього життя нації, що й засвідчує звернення до цієї проблеми сучасних авторів.

Англомовні національні дослідження питання англійськості мають двовікову історію, початок якої слід віднести до кінця XVIII століття. Вже в роботах І. Гердера, Ф. Шеллінга формуються перші уявлення про природу національного, які згодом були визначені як примордіальний (від англ. *Primordial* — початковий) або органістичний підхід до проблем національного: «Згідно з їхніми уявленнями, нація та національна ідентичність є феноменами, даними народу «від природи», вони залежні від існування національної держави. У Німеччині ще на рубежі XVIII–XIX століть виникає розуміння національного, як влас-

тивного людям з самого початку — у цьому випадку йдеться про примордіальну, ґрунтовницьку національну ідентичність, що виникає на основі етніко-культурних ознак. Поняття національної ідентичності, в такий спосіб, стає головною складовою етно-культурного підходу» (Grice, 1975). У межах цього підходу виробляються поняття національний характер, національний дух, душа нації. Етно-культурний підхід започатковано у працях німецьких романтиків, поширюється він у слов'янофільському середовищі та залишається актуальним для цілого ряду сучасних вітчизняних дослідників (Михед, 2011: 6).

Наступна концепція національного, названа модерністською, оформляється в середині ХХ століття. Вона акцентує політичну природу національного (Guingnery, 2006). Прихильники цієї концепції вважають, що нації та націоналізм формуються не раніше кінця ХVІІІ століття: «Феномен виникнення націй та націоналізму трактується як відповідь на потреби капіталізму, бюрократичної держави, урбанізації та секуляризації. З погляду «модерністів» (термін у даному випадку свідчить про найширше розуміння сучасності як капіталістичної епохи), нації — історично утворюються а потім зникають, минає епоха національних держав, в міру зміни історичних умов, трансформації національних держав у космополітичну загальну державу, прообразом якого служить об'єднана Європа, тому поняття нації та націоналізм зживуть себе» (Мова і міжкультурна комунікація, 2012).

У 80–90-ті роки ХХ століття з'являється постмодерністська концепція національного, яка, на відміну від політикоцентризму попередньої теорії, постає як культуроцентрична; нація сприймається як «винайдене», «уявне» (Андерсон, 2001: 122) поняття, на перший план висувається не прагнення створити цілісну концепцію нації, а вивчення різних форм маргіналізації, гібридизації, що характеризують сучасну «постнаціональну» епоху. Національні спільноти описуються як такі, що «здійснюють спільну діяльність, яка полягає в інтерпретації відмінностей, формуванні кордонів, пошуку традицій, створенні співтовариств, конструюванні інтересів і т. п.» (Мова і міжкультурна комунікація, 2012).

Сучасні національні дослідження пов'язані з різними сферами гуманітарного знання, це і політико-історичні дослідження, культурологічні, лінгвістичні дослідження. Кожна з цих сфер виробляє власну методологію та термінологію, які найчастіше застосовують у літературознавчих дослідженнях з невеликою адаптацією, що зводить

літературу до ролі лише однієї (не головної) зі сфер прояву національного. При цьому важливо відзначити роль художньої національної літератури, оскільки вона, за нашим переконанням, є специфічною формою формування, оформлення, репрезентації і функціонування національного у літературі. Вивчення цієї проблеми вимагає формування власного понятійного середовища та глибокого розуміння функції літератури в процесі націогенезу та оформлення уявлень про національне в культурі.

Сфери репрезентації національного дуже різноманітні. «Національні тексти можуть читатись і як наративи, і як візіо- чи аудіотипи. Хоча ці способи, звичайно, доповнюють один одного, іноді якийсь із кодів стає домінуючим» (Коноплюк, 2015). Незважаючи на те, що мистецька парадигма сучасного суспільства швидко змінюється і такі сфери культури як кіно, комп'ютерна культура стають все більш вагомими для формування масового менталітету, проте навіть проста кількісна перевага писемної текстової культури над новими її формами дозволяє говорити про пріоритет писемного текстового наративу над іншими його типами, в тому числі й у сфері оформлення та відтворення національної ментальності. У цьому сенсі дуже важливою є назва збірника робіт під редакцією Х. Баби («Нація і нарація») та її перефразування у відомому збірнику вітчизняних та зарубіжних праць, присвячених проблемам національного «Нація як нарація», що підтверджує зазначений нами пріоритет писемної репрезентації нації перед іншими типами: «Становлення та існування нації як «уявного співтовариства» невідривно від дискурсивних процесів — зокрема від нарації (розповіді, оповіді) — від історії чи історій, вигаданих чи таких, що претендують на достовірність, як тиражування масово відтворюваного друкованого слова, яке закріплюють таким чином у суспільній свідомості. Думки про те, що нація може бути визначена як письмово зафіксована нарація, дотримувалися Б. Андерсон та Е. Геллнер (останній у книзі «Нації та націоналізм» описав зростання грамотності, розбіжність церковних мов із розмовними, десакралізацію високої культури та поширення її «масових» форм як процеси, що безпосередньо зумовили становлення націоналізму і націй). Серед вітчизняних авторів також чимало тих, хто схильний думати, що нація — це етнос плюс писемність плюс література (на противагу цинічній формулі, що стала популярною в останній час, яка стверджує, що нація — це етнос плюс армія)» (Gellner).

Наукові дослідження стосовно англійської культури ведуться в рамках поняття «англійськість», одного з найрозробленіших у сучасному літературознавстві Британії. Важливою тенденцією вивчення «англійськості» є прагнення відокремити поняття та визнати його свободу від зв'язку з різними видами націоналізму, в такий спосіб розмежовуючи сфери досліджень сучасних націоналізмів, що розглядають британський націоналізм як зразковий та англійський. Одночасно таке розмаїття підходів до поняття «англійськість» виключає однозначні і загальноприйняті тлумачення цього поняття, що відзначається і самими дослідниками поняття англійськості.

Вивчення англійськості торкається й соціокультурної сфери; в межах даного типу досліджень насамперед розглядаються особливості національної поведінки та способу мислення, співвідношення англійськості та «кельтськості». Широко представлені в англійському літературознавстві репрезентації англійськості у різних видах культури, наприклад, пейзажі міської культури, масової культури. Особливою сферою є постколоніальні дослідження англійськості, що включають роздуми про формування власної картини англійськості у свідомості жителів колоній. Мовна репрезентація англійськості є цілком окремою сферою досліджень, що включає вивчення концептів, які репрезентують національний характер і спосіб мислення.

Літературознавчий аспект англійськості представлений найрізноманітнішими дослідженнями, що висувають на перший план тих авторів літературних творів, які є зразковими представниками англійськості, або представляють у творчості власні концепції англійськості. Найбільш повно проблема літературної англійськості розглядається у роботі: David Gervais «Literary Englands: Versions of 'Englishness' in Modern Writing» (Smith, 1993). Виділяючи найрепрезентативніші з погляду англійськості імена, автор присвячує кожному з них окремі розділи: це Метью Арнольд, Джон Рескін, Томас Гарді, Едвард Томас Генрі.

Поява в сучасному літературознавстві поняття англійськість є результатом руйнування Британської імперії, саме тому багато авторів пишуть про те, що англійськість чужа націоналізму (Kumar, 2003; Featherstone, 2009).

Ньюболт, Редьярд Кіплінг, Едуард Морган Форстер, Девід Герберт Лоуренс, Джордж Оруелл, Івлін Во, Філіп Ларкін, Джеффри Хілл. Розглядаючи разом літературну критику (М. Арнольд), поезію (Д. То-

мас, Ф. Ларкін) та прозу (Р. Кіплінг, Дж. Оруелл, Т. Гарді, І. Во), вищезазначений автор створює власну версію художніх досліджень англійськості в літературі.

Дещо пізніше інший дослідник Р. Еббетсон у книзі «An Imaginary England: Nation, Landscape & Literature, 1840–1920» (Ebbatson, 2005) розглядає (і переглядає) з погляду англійськості твори братів Тенісонів, Руперта Брука, Едварда Томаса, Девіда Лоуренса. Завершуючи роботу порівнянним аналізом двох видавничих версій оповідання «Англія, моя Англія» у ракурсі едвардіанського фольклорного характеру. Літературознавчі дослідження, що розглядають більш сучасну літературу, виділяють як найбільш репрезентативні фігури у зв'язку з аналізом поняття англійськості постаті Дж. Фаулза, П. Акройда, Г. Свіфта, Дж. Барнса.

Сучасні літературознавчі дослідження англійськості задають певну традицію, проте не пропонують жодної концепції дослідження специфіки функціонування національного в літературі, також не задають певних параметрів дослідження, маючи за традицією англійської літературознавчої культури переважно емпіричний характер, що призводить до переваги дослідницької суб'єктивності як при виборі параметрів проведення досліджень, так і при виборі методології досліджень. Проблема англійськості є важливою складовою національної картини світу, що створюється в британській літературі, але зовсім не вичерпує тієї концепції національного «ми», яка отримує своє художнє втілення у творах письменників-англійців, унаслідок чого ми вважаємо зведення літературознавчого дослідження англійської національної картини світу лише до проблеми англійськості, як це часто відбувається в національному літературознавстві, обмеженням, однак для нашого дослідження, визначеного текстово, це обмеження є доречним.

Національні дослідження виробляють термінологічну базу, яка ґрунтується на таких поняттях як нація, етнос, національна ідентичність, національний спосіб життя, національний характер, саме вони формують думки про уявне національне в культурі. Найбільш досліджуваним у зв'язку з літературними текстами на сьогоднішній час залишається поняття «національна ідентичність», яке визначається дослідниками як динамічне явище, «що існує в безперервному процесі ідентифікацій» (Guignery, 2009) і включає в себе, крім національної самосвідомості, рівень «національного несвідомого» і поряд з колективною національною ідентичністю індивідуальну національну

ідентифікацію. Колективна національна ідентичність, у свою чергу, складається з авто- та гетеростереотипів, що формують архетипічну модель «ми — вони», яка «лежить в основі національно-етнічних відносин та національної ідентичності» (Easthope, 1998). Проблемі національної ідентичності присвячено низку значних досліджень національного, серед яких і концепція національного міфу як складової поняття англійськості.

Концепція національного міфу, на наш погляд, враховує специфіку літератури як виду мистецтва, особливість якого полягає в тому, що в літературі навіть проста трансляція існуючих національних поглядів та стереотипів може залучатися до процесу міфологізації, а для літератури останніх десятиліть особливо характерно створення власних міфологізованих концепцій національного, які стають потужним засобом впливу на культурну, наукову і навіть політичну свідомість, що добре видно на прикладі творчості Р. Кіплінга, Дж. Оруелла, Дж. Фаулза, П. Акройда, Дж. Барнса. Специфіка літературної репрезентації національного проявляється і в тому, що література іноді демонструє випередження політики та культури на рівні окремих ідей (не випадково у більшості досліджень націоналізму автори орієнтуються переважно на літературні джерела, іноді висуваючи ідеї, не актуалізовані іншими формами культурної та політичної свідомості, іноді створюючи оформлені, завершені концепції, готові для запровадження в ментальне поле нації).

Національний міф включає різні аспекти існування національної картини світу в художньому тексті національної культури. Вказівку на ці аспекти можна зустріти в сучасних дослідженнях конструювання уяви націй. Процес конструювання «уяви» націй — це процес націоналізації знаків, процес присвоєння ментальним і, що особливо важливо, матеріальним об'єктам національних значень та подальше їх використання (або їх функціонування) як знаків та символів націй. На наш погляд, конвенційний і уявний характер виділення в соціальному просторі націй дозволяє говорити про означення (націоналізацію) соціуму, формування в соціальному просторі національного дискурсу». Михед зазначає, що термін «націоналізація» він запозичує з робіт Орвара Лефгрена, Джорджа Мосса, Еріка Кауфмана та Олівера Циммера (Михед, 2011).

Національний міф співвідноситься з поняттям національної картини світу, яка транслює уявлення, що склалися в національному менталі-

теті, або породжує їх. Уявлення про національний образ світу внутрішньо співвідноситься з комплексом структурно-семантичних підходів, які формують художній образ світу. Як наслідок цього дослідження національного образу світу передбачає оформлене уявлення про національний хронотоп, національну образну типологію, національну символіку, що, зрештою, дозволяє конструювати цілісну модель, орієнтовану на реконструкцію позачасових національних смислів, що практично не пересікаються з історико-ідеологічним контекстом.

Національний міф створює та передає національну концептосферу, характер якої визначається такими факторами як природа, історія, етнопсихологія тощо: «Кожна національна культура має свою власну доміную, а точніше набір культурних доміную, що утворюють національний культурний простір, національну культурну сферу. Набір концептів і констант та характеру їхнього поєднання визначають ядро національної концептосфери і задають національній культурній картині світу власний ритм, подібний до «заданого ритму етнічного поля», про який писав Л. Гумільов» (Мова і міжкультурна комунікація, 2012). Прагнення навіть у найзагальніших рисах визначити національну концептосферу призводить до звертання до різних, нерідко суперечливих чинників, зокрема природного чинника національної культури. Історичний чинник національної культури завдяки роботам В. Вернадського, Д. Чижевського, Л. Гумільова можемо пов'язувати не лише з природним, а й із космічним чинником. Родова віднесеність та релігійна сфера поєднуються в концептах, що продукуються історією. Версаль чи Потсдам, віденське кафе чи паризькі бульвари — це не лише імена чи підмостки сцени, де розігравалися акти національної історії. Це історичні концепти, що переходять у національні константи. Тому історичні події, досягнуті крізь призму національного, можуть стати чинниками, що визначають поняття національної ідентичності.

Етнопсихологію за природою та історією ми назвемо третім чинником, який впливає на створення національних концептів, хоча, звісно, насправді кількість цих чинників не піддається обмеженому рахунку (Мова і міжкультурна комунікація, 2012).

Національна символіка і національна концептосфера далеко не вичерпують національного міфу англійськості, нарративна природа якого передбачає конструювання таких складових як образ національного «ми», що формується у складному співвідношенні з націо-

нальним «іншим» і представлений системою репрезентативних персонажів (англійський джентльмен, англійська леді тощо), уявлення про національний спосіб життя, національні традиції (не обов'язково сягають далекого минулого). Ця система уявлень, як і більшість уявлень про національний хронотоп стає результатом націоналізації наявних соціальних і культурних факторів, що найчастіше відбиваються саме в художній літературі, у якій складається, оформляється і переосмислюється національний міф.

Конструювання національного міфу англійськості неможливе без «уявного минулого». Національний міф, що стає основою національного наративу, передбачає обов'язковість історичного виміру, який визначає наявність уявлення про національну етіологію, розповіді про національну історію, позначення однієї чи низки національних катастроф і прогноз національної есхатології. Історичний вимір національного міфу дозволяє розглянути національну літературу як метанаратив, що створює національну історію в образах, символах, подіях, персонажах.

Сучасний етап розвитку національного міфу англійськості розглядається нами як етап суб'єктивізації національних концепцій, що репрезентує сучасну ідею культурного різноманіття та акцентує культурну природу національного міфу. Сучасні концепції національного пов'язані з розумінням необхідності «зміщення акценту досліджень з об'єктивних соціальних, економічних, етнічних, лінгвістичних в бік вимірювання онтогенезу нації, на пояснення феномена як суб'єктивного пережитого досвіду спільноти, множинної суб'єктивної проєкції індивідуального чи колективного несвідомого» (Freiburg, Schnitker, 1999). Сучасне постмодерністське розуміння нації як наративу, що оформляється на перетині різних «конкуруючих дискурсів» (Aughey, 2007), які виділяються залежно від пріоритетів епохи та етапів національного конструювання, дозволяє розглядати художню літературу не тільки як сферу трансляції усталених національних уявлень (стереотипів), а й як сферу культурного конструювання національної множинності, особливо вагомої в такому вигляді в останні десятиліття. Отже, дослідження національної ідентичності з позицій постмодернізму дає можливість аналізу комунікативної стратегії англійськості як національного міфу.

Дослідники відносять виникнення поняття «Englisllness/англійскість» як квінтесенції національної ідентичності, заснованій

на надетнічній спільності, до XIX ст. Англійська концептосфера формувалася протягом століть і включила елементи, пов'язані з культурами багатьох європейських народів. Проте саме вікторіанська доба справила вирішальний вплив на кристалізацію особливого англійського культурного типу.

Наразі проблема національної ідентичності набула особливої актуальності, що обумовлено низкою причин. По-перше, це очевидна (принаймні для Європи) криза усвідомлення національної тотожності, викликана глобальною культурною уніфікацією та найпотужнішим натиском «культури пост». «Демократизація, інформатизація, культурна стандартизація, ціннісна універсалізація та низка інших процесів — неминуче наштовхуються на національну ідентичність як на перешкоду своєму природному розвитку, як на центральне ядро, що зберігає найбільш усталені, накопичені часом тисячоліттями, і тому найбільш міцні уявлення самих англійців». Губа вважає глобалізацію головною світовою проблемою сучасності: «вона загрожує стандартизацією та смертю національних світів» (Губа, 2018).

Про загрозу розчинення окремих народів у наднаціональній єдності говорить і Андерсон: «Людство, що розглядається як єдине ціле, вступає в еру загальнопланетарної цивілізації, що свідчить про колосальний прогрес у всіх сферах життя, але в той же час ставить складне завдання збереження культурної спадщини та її адаптацію до цього нового стану. Всі ми тією чи іншою мірою і тим чи іншим чином відчуваємо тягар протиріччя між неминучістю цього злету і прогресу, з одного боку, і необхідністю врятувати успадковане культурне надбання, з іншого» (Андерсон, 2001).

Висновки. Проте, характеризуючи сучасні проблеми, автор численних книг та статей з концептуальних проблем міжнародних відносин Bentley зазначає: «Глобалізація, яка прагне перемолоти національну ідентичність, розчинити її в планетарних процесах, обернулася свого роду кваліфікаційним турніром для культурних ідентифікаційних ядер національних ідентичностей» (Bentley, 2007). Цей процес помічає і характеризує Сміт: «Тенденція до глобалізму супроводжується своєю протилежністю — тенденцією до повернення до свого коріння, до акцентування своєї самотності, тобто, зрештою, тенденцією до рефлексії над своєю ідентичністю» (Smith, 1993).

Список літератури

- Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Київ : Критика, 2001. 270 с.
- Губа Л. В. Художній концепт як репрезентант поетичної мовної свідомості. *Молодий вчений*. Філологічні науки. 2018. № 3(55). С. 616–619.
- Коноплюк Н. В. Історія і міф як частина моделі національної ідентичності. *Балтійський гуманітарний журнал*. 2015. № 4 (13). С. 23–25.
- Михед Т. Наративи культурного простору: постмодерністський варіант реконструкції національної ідентичності в романі Джуліана Барнса «Англія, Англія». *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Ніжин, 2011. С. 15–19.
- Мова і міжкультурна комунікація : навч. посібник для університетів. Київ: Академія, 2012. 285 с. Серія «Альма-матер».
- Aughey A. *The Politics of Englishness*. Manchester University Press, 2007. 235 p.
- Bentley N. Re-writing Englishness: imagination nation in Julian Barnes's «England, England». *Zadie Smith's White Teeth Textual Practice*. 2007. 21(3). P. 483–504.
- Berberich C. England? Whose England? (Re) construction English identities Julian Barnes and W. G. Sebald. *University of Derby. UK National Identities*. 2008. June, Vol. 10. No. 2. P. 167–184.
- Berberich Ch. «A peculiarly English idiosyncrasy?»: Julian Barnes's use of lists in England. *American, British and Canadian Studies*. 2009. № 13. P. 75–87.
- Easthope A. *Englishness and National Culture*. L.: Routledge, 1998. 243 p.
- Ebbatson R. *An Imaginary England: Nation, Landscape and Literature, 1840–1920*. L.: Routledge, 2005. 240 p.
- Freiburg R., Schnitker J. Do you consider yourself a postmodern author?": Interviews with Contemporary English Writers. K. : LIT Verlag Münster, 1999. 52 с.
- Gellner E. *Nations and Nationalism*. Blackwell, 2006. 152 p.
- Goode M. Knowing seizures: Julian Barnes, Jean-Paul Sartre, i erotics of postmodern condition. *Textual Practice*. 2005. 19 (1). P. 149–171.
- Grice H. P. *Logic and conversation. Syntax and semantics*. V. 3 / Ed. by P. Cole, J. L. Morgan. N. Y. : Academic Press, 1975. P. 41–58.
- Guignery V. History in question(s): An interview with Julian Barnes. *Conversations with Julian Barnes* / Ed. by Vanessa Guignery, Ryan Roberts. University Press of Mississippi, 2009. P. 60.
- Guignery V. *The Fiction of Lulian Barnes*. NY, Palgrave Macmillan, 2006. 168 p.
- Kumar K. *The Making of English National Identity*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 354 p.
- Smith A. D. *National identity*. University of Nevada Press, 1993. 240 p.

References

- Anderson B. (2001) Uiyavleni spilnoty. Mirkuvannia shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu.

- Huba L. V. (2018) Khudozhnii kontsept yak reprezentant poetychnoi movnoi svidomosti. *Molodyi vchenyi. Filolohichni nauky*.
- Konopliuk N. V. (2015) Istorii i mif yak chastyna modeli natsionalnoi identychnosti. *Baltiyskyy humanitarnyy zhurnal*.
- Mykhed T. (2011) Naratyvy kulturnoho prostoru: postmodernistskyi variant rekonstruktsii natsionalnoi identychnosti v romani Dzhuliana Barnsa «Anhliia, Anhliia». *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Nizhyn*.
- Mova i mizhkulturna komunikatsiia. (2012). *Navch. posibnyk dlia universytetiv*.
- Aughey A. *The Politics of Englishness*. Manchester University Press, 2007. 235 p.
- Bentley N. Re-writing Englishness: imagination nation in Julian Barnes's «England, England». *Zadie Smith's White Teeth Textual Practice* 2007. 21(3). P. 483–504.
- Berberich C. (2008). England? Whose England? (Re) construction English identities Julian Barnes and W. G. Sebald. *University of Derby. UK National Identities*. Vol. 10. No. 2. 167–184.
- Berberich Ch. (2009). A peculiarly English idiosyncrasy?: Julian Barnes's use of lists in England, England. *American, British and Canadian Studies*. № 13. 75–87.
- Easthope A. (1998). *Englishness and National Culture*. L.: Routledge, 243.
- Ebbatson R. (2005). *An Imaginary England: Nation, Landscape and Literature, 1840–1920*. L.: Routledge, 240.
- Freiburg R., Schnitker J. (1999). Do you consider yourself a postmodern author?": Interviews with Contemporary English Writers. K., LIT Verlag Münster, 52.
- Gellner E. (2006). *Nations and Nationalism*. Blackwell, 152.
- Goode M. (2005). Knowing seizures: Julian Barnes, Jean-Paul Sartre, i erotics of postmodern condition. *Textual Practice*. 19 (1). 149–171.
- Grice H. P. (1975). Logic and conversation. *Syntax and semantics*. V. 3. Ed. by P. Cole and J. L. Morgan. N. Y., Academic Press, 41–58.
- Guignery V. (2009). History in question(s): An interview with Julian Barnes. *Conversations with Julian Barnes*. Ed. by Vanessa Guignery and Ryan Roberts. University Press of Mississippi, 60.
- Guignery V. (2006). *The Fiction of Lulian Barnes*. NY Palgrave Macmillan, 168.
- Kumar K. (2003). *The Making of English National Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 354.
- Smith A. D. (1993). *National identity*. University of Nevada Press, 240.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2023 року